

אברהם רוזנברג : כאבן הנותגלגלת בהר

בערב, שעה קצרה לאחר שנכנס עוזי למחלבה וחקר בדבר מיכלית החלב ההולכת העירה, היה הכפר כמרקחה. לאמיתו של דבר ידעו בכפר על תשוקתו של הצעיר, אך הכל סברו לחומם כי הפעם לא יניח מיכאלי לבנו היחיד להינתק מעליו. אמנם, היה פעם ענין של צבא, ואף שהכפר מנע מן הצעיר גיוס לשירות — נעתר האב והתיר. "איני רוצה שיגנו עלי מפני בני", נאק בשעה שחתם, ושלושים חודש ישב במשקו לבדו. הצבא הושיב את הבן במערכת עתונו אבל רבים ידעו, ומיכאלי בתוכם, כי הצעיר יוצא מטעם העתון לפעולות והסכנה תלויה על ראשו. משחזר הביתה בתום השירות נשם מיכאלי לרווחה. אבל עכשיו היה הכפר כמרקחה ובביתו של מיכאלי שורה מועקה. האב מתבודד במטבח, והבן, בחדרו, אורז חפציו. משסיים אריזתו כבר עמד הלילה בעיצומו. פשט בגדיו ושכב במיטתו. געיית הפרות חתכה את הדממה וצבטה באזניו. משגברה הגעייה יצא הצעיר ממיטתו ובא אל האור במטבח. מיכאלי ישב אצל השולחן ופניו כבושים בכפות-ידיו. גליונות ועט של ציפורן היו מונחים לפניו.

"אבא", אמר הבן. האב לא זע. "אבא", שנה. "לא חלבתי", פלט האב בלי גלות פניו. "אתה נוסע?" "בבוקר. במיכלית". "בבוקר", הסתננה נאקתו של האב. "אני אעיר אותך", הביט הבן במרפקי אביו הנעוצים בעץ, "לילה טוב". תשובה לא באה מבעד לפפות ההדוקות.

בבוקר השתרכה עגלתו של מיכאלי בדרך העולה למחלבה. אחדים שהובילו שמה חליבתם ונשתהו ברחבת-העגלות לשיחה בטלה נשתתקו והחביאו עצמם מאחרי סוסיהם. הם הציצו נבוכים בעגלה הקרבה כבמסע אטי של הלוויה. עוזי ירד מן העגלה ומשך תרמילו אליו.

"אתה נוסע?" שאל מיכאלי והביט במיכלית כבחיה ענקית. הבן הניד בראשו. מיכאלי הציא מעטפה והושיטה לבנו: "אם תיוקק לעזרה תמסור זאת ליצחקי, מן העירייה".

"מי זה?"

"חברי-נעורים. עוד מן האוניברסיטה. עלינו יחד. שלושים-ושתיים שנה". קולו נאחו רטט חנוק. "היה... היה קשה לכתוב..."

"אני מבין", אמר הבן. "מבין", הימהם מיכאלי ופניו נעו. "מה?" "לא-כלום", חזר מיכאלי לגפשו. "בירושלים כבר קר, תשמור על עצמך".

"כן, אבא".

"כאשר תגיע, תלך אל אחיך".

עוזי נפנה אל המיכלית.

"תכתוב על הספרים שתקרא", קרא מיכאלי אחריו. הבן הניד בראשו ונעלם בתא הנהג. "כל שבוע", צעק האב מבוהל, "כל שבוע! על הספרים..."

הצעקה נבלעה בשאון המיכלית העוקרת ממקומה. מיכאלי הביט אחריה מתוך רפיון גמור. אחר התרחק בעגלתו, מפקיר עצמו לטילטוליה. האנשים שנחבאו מאחרי סוסייהם יצאו אל הרחבה. "אבל אז זה היה צבא", רגש אחד מן המתגודדים ברחבה, "ועכשיו מה הוא רוצה? ספרות? מה זה, בכפר ספרות? ומי יחלוב את הפרות של אביו!"

"הוא הרוג", מילמל אחר, "הוא הרוג, מיכאלי. איזה גורל", הניד בראשו והביט בעגלה המתרחקת כבמחזה-בלהות.

בימים הבאים ככל שנתמשכה הציפיה גברו על מיכאלי ייסורי מתיחות. בוקר-בוקר נפקק גרונו למראה מכונית-הדוראר האדומה. כעבור שבועיים, משבאהו המכתב, גברה עליו לפתע אימת המרחק. הוא עמד בחצר בקיפאון גמור, עיניו עצומות והמעטפה הסגורה בידו. לבסוף חתך בתוכה כבבשר החי ופקח עיניו. הפורקן שטף בתוכו כזרימה חמה. הוא פסע בכביש במהירות, המכתב מרשרש בידו והמלים צפות מן הרישרוש ועולות בו מתוך הליכתו. כעבור שעה קצרה עמד מתנשם בחצרו של ליסק, שהיה משמש בכפר בענייני תרבות. ליסק, שהתעסק אותה שעה בעיסוקי חצרו, נזדקף לעומת הבא.

"לא, אין לנו, בכלל אין לנו בספרייה שום דבר של גוגול", ניענע ליסק בראשו וחש בדאבתו של מיכאלי, "אבל יש לי בבית שלי, ברוסית".

"ברוסית", עיוה מיכאלי את פניו. "אני צריך עברית". הוא דישדש בחצר ויצא בצעד כבד. ליסק הביט אחריו בתמיהה.

בלילה חזר מיכאלי מן העיר רטוב מגשם ראשון ורצוף מן היגיעה. סמוך לחצרו צבטה באוזניו נאקת הפרות. הוא נכנס לבית הדומם, הוציא את הספר מתחת לחולצתו הלחה, והניחו על מיטתו הקרה של הבן. אחר יצא אל הפרות הנואקות.

"היו שבועיים קשים, אבל מכתבך הביא הקלה", כתב למחרת בבוקר. "עכשיו גשם ואני שבוי בידיו. אתמול ירד לראשונה, וכתמיד, נכנסים לחורף בלתי-מוכנים ושוקעים בבוץ. הלילה שכבתי במיטתך וקראתי ב'נפשות המתות'. לראשונה קראתיו רוסית, לפני שנים. אמך היתה צעירה ואחיך לא נולד עדיין. עכשיו קראתיו עברית, בשפתנו המשותפת. דימיתי שקראנוהו יחדיו ומחשבות משותפות ליוונו. כל הלילה היית עמדי. אושר רב נגרם לי בזה. כתוב לי עוד על הספרים שאתה קורא ואל תצפה לתשובות. אינני רשאי לכתוב פן יתמלטו דברים שיפה להם המחנק".

מיכאלי נשא ראשו מן הגליון. עיניו העייפות נתלו בזוגית הזולגת. משק עמום חילחל בחדר.

אחת לשבועיים, בתדירות גמורה, הגיעו מכתביו של הבן. מיכאלי היה גומעם בלהיטות

ומצניעם תחת לכרו. הם כיונו משם את חייו כרוח המטפחת במפרש. קצתם של הספרים נמצאו לו בכפר ואחרים הביא מן העיר. היה לו עטם בתשוּקה חריפה ומוצה אותם עד־תום. לעתים, משנוקק לספרים שאין להם מהלכים, נשאר בספריה העירונית. באחרונה, משלא נמצא לו גם שם אחד יקר־המציאות, התרוצץ בעבורו עד־חשיכה וחזר לבסוף לכפר רצוץ וחסר־מנוחה. אותו לילה שכב בעיניים פקוחות. מדמה היה שקורעים מעליו את בנו. הדאבה כוססה בחוזהו.

למחרת, משעמד בחצר ועיניו אדומות, הגיע לפתע שלא־בזמנו מכתב הפוח. באצבעות רועדות פתח את המעטפה. לבו נתפעם בחוקה. הוא החזיק בעתון הספרותי, גומע כשיקוי את מאמרו של הבן.

"יפה, יפה", הימהם ליסק כשהוא מחזיק בעתון הספרותי. "הוצאנו כבר קצינים וטייסים ואפילו פִּיזיקאי אחד, ועכשיו סופר". הוא נשא ראשו וחש בהתפעמותו החריפה של מיכאלי. "ודאי יבוא לחנוכה ונוכל לברכו". מיכאלי השפיל מבטו.

"אדרבה, ירצה לפנינו בשחרית־של־שבת", נהרו פניו של ליסק. "יחד עם בנו של פלגי, ישלימו לפנינו זה את זה, הפִּיזיקה והספרות".

"אינני... אינני יודע אם יבוא..."

"הכיצד?" תמה ליסק, "לא יבוא לחגו של הכפר? עליך לכתוב לו עוד היום".

מבטו של מיכאלי נתעפר. בוהירות קיפל את העתון, תחבו מתחת לחולצתו, ודומם פנה אל שער החצר. ליסק בהה אחריו ממקומו.

באחרון־של־חנוכה, קודם לערביים המקדימים, נתקבץ הציבור ברחבה שלפני המחלבה. משהגיע שמה מיכאלי כבאקראי כבר היו הכל מצופפים במעגל וליסק, מוגבה מעט מעל הציבור, אמר דברים של חג. מיכאלי הסיט מבטו בשביל שלא להיתקל בעיניו ופגע בֶּדֶן פלגי. דן עמד בתוך הציבור, נוגע בכתפו באביו. דאבה חילחלה בחוזהו של מיכאלי. כסף ראשו כמצטמצם מעיני הציבור וגרר עצמו אל קיר המחלבה. קולו של ליסק רדף אחריו אל הקיר. מחר יישב ליסק על הבימה באולם־התרבות. דן יעמוד לצדו וידבר על אנרגיה גרעינית. אביו יישב בשורה הראשונה ויתלה בבנו מבטי־פליאה. פלגי לא ויתר על שום דבר בבואו לכאן. הוא בא שלם ונשאר שלם. דן עומד עכשיו לצדו וכתפיהם נוגעות. מיכאלי השעין עצמו לקיר וכבש פניו בכפותיו...

"אבא". יד נגעה בכתפו. מיכאלי נרתע. הוא בהה אל בנו כמתוך הזיה.

"אבא", שנה עוזי.

"עוזי", הניד מיכאלי בראשו כמהעתע. "מתי... מתי באת?"

"עכשיו. השארתי את החפצים במחלבה".

"בוא נרד", חזר מיכאלי באחת אל עצמו וקווי־פניו התישרו. "הבית מרוקן מכל, אולי הצרכניה עוד פתוחה".

עוזי הביט בו בתמיהה.

"לא... לא חשבתי שתבוא", גימגם האב במבוכה, "גם... לפני שנתיים לא באת, אני זוכר, כאשר היית חייל ואמך עוד היתה בחיים".

"אבא?"

"כן, עוזי, אתה רחוק, ואני לא כתבתי. ואצל אחיך היית?"

עוזי ניענע בראשו.

"מה שם?"

"אתה יודע, מסקלים את האבנים בשביל החיילים הצעירים".

הם פסעו בשתיקה בתוך הדימדומים. משנכנסו לבית עמד עוזי בפתח חדרו והביט בעירבוביה השרויה בו. מיכאלי כפף עצמו ואסף ספריו מן הריצפה.

"אני... אני מצטער", מילמל במבוכה, "לא... לא חשבתי שתבוא".

"האמנם? זו הפתעה כה גדולה?" הפטיר הבן במרירות.

ספר נשמט מידיו של מיכאלי ונחבט בריצפה. מבטו נתקל בעיניו הקשות של הבן.

"אני מבקש שלא לצאת מחיידך", נתעוותו פניו. "אני נאחז בהם מרחוק, כדי לא להטרידך. משתמט מן הציפיות המוליכות לאכזבה, מן החגים העלולים לשבות ולהכאיב, חי לבדי, ככה, בעירבוביה הזאת, כדי לא להתאכזב גם בפעם הזאת..."

לפתע נתירא מן הגילוי הפתאומי ונסוב לאחוריו.

"אני מצטער", אמר עוזי, "לא יכולתי אחרת".

"אינני מבקש שום דבר", כבש האב קולו, "אלא את המעט שאוכל לקחת בלי להכביד".

עוזי הביט בו. אחר התכופף, הרים את הספר והגישו לאביו.

"גוגול, 'נפשות מתות'", הפטיר מיכאלי בקול רפה ומישש את הספר באצבעותיו.

"רצייתי לכתוב עליו בשעה שקראתי", אמר עוזי בשפליקול.

"כתוב?" אמר מיכאלי בקול אחר.

"זה קשה".

"כתוב?" שנה מיכאלי. "אין לך צידוק אחר. מכרתי את הפרות".

עוזי השפיל מבטו.

למחרת, משנפרדו, הושיט מיכאלי לבנו צרור דפים: "משהו על גוגול", אמר בהיסוס.

"נפשות מתות. אולי יעזור לך".

"שלך?" תמה עוזי. מיכאלי הניד בראשו. "מתי כתבת?"

"הלילה..."

צפירת המיכלית עברה ביניהם כסכין. עוזי פסע לקראתה והדפים בידו.

"כאשר תגיע תלך להרהר-הרצל", קרא אחריו מיכאלי, "אל אחיך..."

שאון המיכלית התפרץ נוכח פניו. הדממה החוזרת לאטה מצאתו לכדו ברחבת המחלבה.

"הדברים שלך על 'הנפשות המתות' טובים. שיבחו אותם הרבה ואפילו ביקשו להדפיס. אינני יודע מה היה לי באותה שעה. נתתי. שמי נקשר במחשבותיך ואני חלש מפדי לשבור את גאוותי. סלח לי על הנאתי הגנובה. אל תשפטני מן המרחק..."

מיכאלי הניח מידו את המכתב. המלים זרמו בתוכו כמֶשֶׁב קריר והמסו את הלאות. חזר ונתן מבטו בספר הפתוח ולידהו בעט על הגליון שלפניו. כעבור זמן חזרה הלאות הפכדה ונתקרשה באבריו. נטל לידו בשנית את המכתב, כסגולה, וחזר ונתאוּשֵׁשׁ. עוד באותו לילה סיים את המאמר והעתיקו. בבוקר, לאחר שהניח את המעטפה בחיבת־השילוח, הפקיר עצמו ללאות הטובה, המשחררת.

כעבור שבועות אחדים, בספריה העירונית, נתקל מבטו בגליון טרי של העתון הספרותי. דיפדף בו מעט ונתפעם. מאמרו שלו היה מונח לפניו ללא סירוס, נוגע בתוספותיו של עוזי כשנים הנוגעים בכתפיהם. שמו של הבן סגר מלמטה ללא חציצה.

עכשיו נשתקע מיכאלי בכתובה השתקעות גמורה. מה שנבצר ממנו במרוצת השנים נתפרץ עתה מתוך פורקן חריף. גליונות הנייר הלבנים נכבשו תחתיו כחול הנכבש בגשם. באמצעותם היה מערה עצמו אל תוך חייו של הבן, בלהיטות וללא מעצור. המרחק עשאו חפשי. המאמרים רדפו זה את זה בתדירות קבועה. במהירות מפתיעה נתיחד לסטודנט הצעיר מקום של קבע בעתון הספרותי. הוא עורר פליאה. כל השערים נפרצו, מאליהם. האונים המצטברים בשמו סחפו בתאוצתם הגוברת. ללא מעצור. כאבן המתגלגלת בהר.

"שוב פנו אלי מן העתונים והזמינו מאמרים. אבל השבוע, לאחר שהזמינו מן הראדיו להשתתף בדיון משודר, הוגדשה הסאה. ברצוני לחזור לעתונות. כבר כתבתי לעתון הצבאי, הם יכולים לסייע בידי. אם ירצו אעבוד אפילו אצלם. אתה תדאג, אני יודע, אבל עליך להבין. אינני יכול לעמוד בשפע שאתה משפיע עלי. לא שיערתי שפחותיך מרובים כל־כך ועוד אתה הולך ומתחזק ואני נואש מלהשיגך. אתה הופך אותי לענק ואני ערום־וערֵיה ואין לי במה להתגונן. אבל עכשיו אני מוכרח, ואפשר שבעתונות אהיה מתרומם. אני ממשיך, כמוֹבֵן, גם בלימודים. השנה השניה קלה יותר. אינני מבקש ממך לחדול. כבר הבנתי פעם שאנו כפותרים ללא מנוס. יש בתוכנו דברים החזקים מאתנו..." מיכאלי חזר וקרא את המכתב כעוף המבקש את היבשת. התמיהה כיסתה על הכאב. מדוע לא כתב על הספרים? הרי איננו מבקש שאחדל. בפירוש. אפשר שכת. טרוד הוא בחיפושיו. רק לא העתון הצבאי. לבטח שכת, מחמת הטיידה. מיכאלי הניח את המכתב מתחת לכרו, עתה, בפעם הראשונה בחייו, חש בריקנות האורבת. הביט סביבו ופגע בספרים המונחים בעירבוביה. נטל אחד וחזר וקרא בו. אט־אט, בשביל לנצח בו את זמנו.

באחד הלילות שמע צעדים ונשא מבטו מן הספר. "עוזי", פלט. הבן הביט בו מן הפתח. מיכאלי שמט ספרו והזדקף. ביקש לחבק את בנו וזרועו נגעה באריג הצבאי הגס. קיפאון בא באבריו. "אבא, לא היתה לי ברירה", אמר עוזי בשפל־קול. מיכאלי הביט בו בשתיקה.

"עכשיו אהיה מתרומם. לאט-לאט. בזה אני לבדי, אתה יודע".

"אסדר לך את מיטתך", חזר מיכאלי אל עצמו.

"אין צורך", אמר עוזי, "אני רק בדרך".

"בדרך?"

"הלילה מתחיל תמרון גדול. אני נוסע שמה. כתבה ראשונה מאז חזרתי לעתון הצבאי".

מיכאלי פסע החוצה בעקבות בנו.

"מעולם לא ביקשתי", רטט קולו באפלה, "רק הפעם".

"לא, אבא", אמר עוזי ונכנס לגיפ הדומם, "אני מוכרח להגיע עוד הלילה".

"רק הפעם", נאחז מיכאלי בגיפ, "הישאר. רק הלילה".

"עליך להבין אותי", אמר עוזי, "אני נוסע לקראתך". הוא הושיט ידו ומיכאלי חש בכריכות הספרים המושטים אליו. אחר, משנשאר לבדו, חבק את הספרים בחוקה והביט אחר אורות הגיפ המתרחקים. עוד באותו לילה פתח וקרא. גם למחרת, כאשר באה הידיעה כציפור שחורה והקפיאה את דמו של הכפר, לא פסק. בצהריים הביאו את הארון והניחוחו באולם התרבות. הכל עמדו בכביש מצופפים בגוש מאובן והביטו בבית הדומם. לבסוף נפתחה הדלת וליסק יצא משם לבדו. שנים שראוהו מקרוב מיהרו לתמוך בו. הם תמכו בו כל הדרך בחול עד לבור הטרי סמוך למצבתה של האם. איש זולתו לא ראה את מיכאלי. גם בימים הבאים. הוא התחפר בספרים בעקשנות נואשה כזוחל במחילתו האפלה. פותב היה עכשיו בשקיקה מטורפת. ליסק לבדו היה נכנס אצלו בתדירות, נושא בשתיקה ספריו ומעטפותיו.

שבוע-בשבוע נתפרסמו בעתון הספרותי מאמרים מעזבונו של עוזי מיכאלי, אלה שבאו מן הכפר.

באחד הימים פתח מיכאלי מכתב שהובא בידי ליסק ופרץ בצחוק זר.

"ספר-זכרון", גירגר בצחוק וקולו אחר, "ספר-זכרון לעוזי הם רוצים. שמעת על ספר כזה לסופר חי?"

ליסק הביט בעיניו הנוצצות ונתירא.

"כל שבוע עוזי מפרסם אצלם", ניפנף מיכאלי בעתונים, "והם... חה-חה".

ליסק ביקש לצאת.

"ואני אומר לך: זה מקנאה", תפס לו מיכאלי. "הוא ענק והם לא רוצים ענקים. כן, כן. והוא יהיה ענק עוד יותר. ענק עוד יותר, אני אומר לך. חה-חה".

ליסק נחלץ לבסוף ונשען על הדלת מבחוץ. צחוקו הזר של מיכאלי היכה באזניו. הוא בכה.

ימים אחדים אחר-כך לא נכנס אל מיכאלי. יום אחד ראה מכונית אצל הבית ונכנס.

"זה האיש מהעתון הספרותי", קרא מיכאלי ועיניו דלקו. "אמור לו גם אתה, ליסק,

האם נהוג להוציא ספר-זכרון לסופר חי?"

מבטו של ליסק פגע בעיניו של הזר. אימת-בלהה נשקפה מהן.

"ובשביל זה בא מירושלים", צחק מיכאלי וגופו פירפר, "בשביל זה. אין דבר", הוסיף

ופישפש בין הספרים על שולחנו, "תקח אתך לפחות מאמר של עוזי ולא תצטער על נסיעתך. מאמר מצוין". הוא הושיט לזר צרור דפים. הזר קפא המום במקומו. "קח, קח", הרעים מיכאלי ודחק לידו של הזר, "תחסוך טירחתו של ליסק". פניו של הזר נתעוותו. לפתע ניתק ממקומו ופרץ החוצה. ליסק יצא אחריו וראהו יושב במכונית, משעין ראשו על ההגה. בשבועות הבאים חדלו מאמריו של עוזי. "אולי הוא חולה", אמר מיכאלי. ליסק הביט בשתיקה בפנים העכורים. "אני צריך לנסוע אליו", אמר מיכאלי. "אולי עוד יופיע השבוע", התאמץ ליסק לעצור בקולו. "בשבוע הבא חג-העצמאות, בין-כה-זכה אתה עולה לירושלים ביום-הזכרון". "כן", אמר מיכאלי, "אתה צודק". ליסק נשם נשימה עמוקה.

ביום-הזכרון, בעיצומו של השרב, הגיע מיכאלי ברכבת וירד בתחנה הצרה והמחניקה. בכבדות השתרך ברחובות הלוהטים וכתבתו של עוזי בידו. בתי-האבן הכבדים פלטו גלי חום צהובים. לבסוף עלה במדרגות והקיש בדלת. אשה פתחה את הדלת ומיצמזה בעיניה חמת הלהט המסנוור. "אני אל עוזי מיכאלי". נתנה כפה אל פיה ונרתעה. לפתע צעקה וסגרה את הדלת על פניו. במערכת העתון הספרותי פגע בנער-שליח שהתעסק בחבילות של חוברות. נטל חוברת. עוזי חייך אליו מן הדף המבהיק. קרא משהו על צבא ועל תאונה וצחק. יצא לרחוב החם. נתקל ברוכל צווחני וניפנף לעומתו בחוברת הכחולה.

הרוכל הביט בו ונהם: "לך לאוניברסיטה, יא אדון. לא פה". רחבת-האוניברסיטה המרוצפת היתה שוממה מאדם. היה צמא. המחנק סגר עליו כשמן חם. אדם בא מאצל הבניינים ומיכאלי עצר בו: "אולי ראית את עוזי מיכאלי?" הלה משך בכתפיו. "עוזי מיכאלי", ניפנף מיכאלי בחוברת, "הסופר, הנה". הלה נתן עיניו בחוברת ומבטו נתרך. "טעית", אמר בשפלי-קול. "אתה לשם", הניף ידו, "להר-הרצל".

הר-הרצל קדח בשרב. משמר חיילים חמושים דמם במבוא בית-העולמים. הקסדות להטו ככוויות בוערות. עבר ביניהן ועיניו כאבו. המצבות המלוכנות ליבו גלים צורבים לעומתו. דישדש בחצץ והסחרחורת מסבכת דרכו. לבסוף הגיע לקבר. המצבה הסתובבה סביבו כגלגל לבן. התכופף לעצור בה, החטיא ונפל. שכב בעפר וראה כיצד מכסים החיילים את הבור. אשתו מזנקת לפתע ורצה כדחופת שגעון. "המדרון", צעק ליסק, "היא תתגלגל במדרון!" החיילים הניחו כליהם ורצו אחריה. עוזי הקטן פרץ בבכי. הוא ניתק מידיו ורץ אחריהם ברגליו הקטנות. "עוזי!" חירחר מיכאלי בגרונו היבש, "עוזי!" הוא קם על רגליו, התנווד ודידה כשיפור לקראת המדרון. השמש העגולה התהפכה בתוך השמיים. היא הסתחררה סביבו ככדור גומי לבן. בערב באה רוח. היא מצאה את החוברת ליד המצבה. היא שיחקה בה כשחק ילדה ביישנית באלבום כחול.